

Adam Kwiatkowski

Studenci a rzeczywistość społeczno-polityczna kraju

Wstęp

Po wejściu Polski do Paktu Północnoatlantyckiego oraz ustawowym¹ *zadaniowaniu* organów samorządowych i administracji rządowej powszechnie sądzono, że problematyka bezpieczeństwa realizowana przez instytucje administracji publicznej w konfrontacji z bieżącymi potrzebami społecznymi, gospodarczymi i politycznymi zostanie zepchnięta na peryferie aktywności społecznej. Jednak po zamachach terrorystycznych dokonanych 11 września 2001 r. w Nowym Jorku i Waszyngtonie oraz w miarę rozwoju cywilizacji i postępu technicznego zmienił się charakter i skala zagrożeń towarzyszących człowiekowi. Przyczyną wielu zagrożeń była i jest działalność człowieka, popełniane przez niego błędy oraz skomplikowana sytuacja społeczna. Stąd też bardzo istotne jest poznanie charakteru zagrożenia, sposobów jego powstawania, prawdopodobieństwa zaistnienia danego zagrożenia na określonym obszarze, a w konsekwencji opracowanie katalogu działań zapobiegających zdarzeniu lub minimalizujących jego skutki². To przecież ludzkie zaangażowanie, aktywność i twórcze podejście do problemów jest podstawą do optymalnego funkcjonowania instytucji i sfery świadomości obywateli, tak istotnych dla systemu bezpieczeństwa państwa³.

¹ Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 16 z 1990 r., poz. 95 z późn. zm.), Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. Nr 91 z 1998 r., poz. 576 z późn. zm.), Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. Nr 91 z 1998 r., poz. 578 z późn. zm.), Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. Nr 16 z 1990 r., poz. 95 z późn. zm.), Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłęski żywiołowej (Dz.U. Nr 62 z 2002 r., poz. 558), Ustawa z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. Nr 89 z 2007 r., poz. 590 z późn. zm.).

² R. Grocki, *Vademecum zagrożeń*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2003, s. 9.

³ J. Kardas, K. Loranty, *Wybrane problemy bezpieczeństwa państwa w opiniach pracowników administracji publicznej*, Warszawa 2001, s. 6.

Podjęto zatem próbę badań mających na celu dostarczenie sondażowej wiedzy o tej świadomości, a także zdiagnozowania zaangażowania społeczno-politycznego badanej populacji.

Założenia ogólne badań

Celem przeprowadzonych badań było poznanie perspektywy poznawczej studentów kierunku humanistycznego zarówno studiów dziennych, jak i zaocznych, dotyczącej problematyki bezpieczeństwa oraz zaangażowania społeczno-politycznego.

W niniejszym artykule prezentujemy część tej wiedzy, obejmującą stosunek respondentów do udziału w życiu społeczno-politycznym, edukację czytelniczą i medialną, aktywność społeczną w organizacjach, stosunek do zagrożeń, praktycznych umiejętności i ocen działania dla dobra obywateli.

Ze względu na istotę wiedzy i kompetencji wnoszonych przez jednostkę do organizacji, jaką jest społeczeństwo, ważne staje się określenie jej gotowości do podejmowania działań nastawionych na ochronę wartości ogólnoludzkich.

Wykorzystanie ankiet miało na celu uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy badani studenci dostrzegają potrzebę uczestnictwa w życiu społeczno-politycznym kraju i określonych działań na rzecz bezpieczeństwa lokalnego, regionalnego czy krajowego oraz czy wraz ze wzrostem świadomości potrzeby kształtowania odpowiedzialności za wyniki prowadzonej walki o bezpieczeństwo w lokalnych społeczeństwach dojrzewa także przekonanie o celowości utrzymywania organów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne, które na zamieszkałym terytorium spełniałyby funkcję ochronną⁴. Ogniwa te funkcjonujące w samorządach i administracji rządowej mają być nie tylko gwarantem porządku i bezpieczeństwa ludzi, ale także mają edukować, a następnie popularyzować wiedzę. W Polsce niewiele osób zajmuje się popularyzacją wiedzy. Jest to bardzo trudne zadanie – twierdzi prof. Janusz Rachoń⁵. Według tego autora popularyzacja wiedzy nie przynosi wielkiego „splendoru” czy jest osiągnięciem. Stąd też zachodzące obecnie w naszym kraju przeobrażenia społeczno-polityczne i pojawiające się nowe zagrożenia mają istotny wpływ na naszą rzeczywistość, a tym samym na określone wartości osobowe.

Edukacja dla bezpieczeństwa najczęściej traktowana jest w literaturze naukowej jako ogół procesów oświatowo-wychowawczych realizowanych głównie przez: rodzinę, wojsko, policję, straż pożarną, Kościoły, środki masowego przekazu, organizacje młodzieżowe i stowarzyszenia, zakłady pracy, instytucje rządowe, pozarządowe, samorządowe, ukierunkowanych na kształtowanie systemu wartości, upowszechnianie świadomości i kształtowanie umiejętności ważnych dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego⁶. W edukacji obronnej podstawowym zadaniem jest przeciwdziałanie zagrożeniom, zaś w edukacji dla bezpieczeństwa odpowiadaniem na wyzwania, które

⁴ Szerzej na ten temat pisze J. Sieńko, B. Szlachcic, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa w dobie walki z terroryzmem*, Warszawa 2005, s. 79–87.

⁵ J. Rachoń, *O popularyzację wiedzy*, „Pismo Pracowników i Studentów Politechniki Gdańskiej” 2008, nr 5 (135).

⁶ A. Hejza, *Edukacja dla bezpieczeństwa młodzieży w toku realizacji programu przysposobienie obronne*, „Biuletyn Informacyjny Towarzystwa Wiedzy Obronnej” 2000, Rok V, nr 1(17), s. 60.

mogą być zagrożeniami – podkreśla Sławomir Zalewski⁷. By przeciwdziałać i odpowiadać na wyzwania należy tworzyć mechanizmy prospołecznych działań, dostosowujących społeczność regionu do nowych wyzwań, zwłaszcza kształtować świadomość obywateli na rzecz obronności i bezpieczeństwa regionalnego⁸.

W badaniach ankietowych starano się ujawnić, jakie tendencje zarysowały się w badanej populacji w aspekcie przeobrażeń strukturalnych państwa i zmian zachodzących w świadomości społecznej.

Próba badawcza i sposób jej przeprowadzenia

Przystępując do badań studentów sformułowano pakiet pytań obejmujących następujące problemy:

- wykształcenie,
- źródła uzupełniania wiedzy,
- aktywność w organizacjach,
- aktywność w wyborach samorządowych, parlamentarnych, prezydenckich,
- stosunek do patologii, zagrożenia społecznego, wszelkiego zła,
- reakcje na przejawy zagrożenia,
- stosunek do zbiorowych protestów,
- stanowisko w kwestii *chaosu wartości*, tempa demokratyzacji,
- umiejętności praktyczne w aspekcie kształtowania osobowości, wyrabiania ocen i odpowiedzialności za własne postępowanie,
- samoocena zachowania dla dobra obywateli,
- propozycje w kwestii podniesienia świadomości społeczno-politycznej obywateli i przygotowania społeczeństwa do walki z zagrożeniami.

W celu zrealizowania badań ankietowych opracowano kwestionariusz z pytaniami zamkniętymi i otwartymi. Ankietowanie przeprowadzono od października 2007 r. do czerwca 2008 r. Objęto nimi 6 grup edukacyjnych, tj. 110 studentów studiów dziennych i zaocznych, trzech wyższych uczelni Trójmiasta (Akademii Morskiej, Pomorskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, Ateneum Szkoły Wyższej), z czego 60 osób stanowiły kobiety. Najmniej liczną grupą (20%) byli słuchacze studiów dziennych. Pozostali to słuchacze posiadający wieloletni staż pracy na różnych stanowiskach, w tym w administracji publicznej, służbach mundurowych i w resorcie sprawiedliwości. Rozpiętość wiekowa respondentów wynosiła od 20 do 50 lat.

Materiał badawczy zebrany w oparciu o pytania otwarte został poddany analizie jakościowej. Bardzo dużo wartościowych poglądów, opinii, stanowisk, uzyskano z bezpośrednich rozmów i rzetelnych wywiadów ze studentami.

Uznając, że badanie jest wycinkiem wielopłaszczyznowego procesu, mającego zdiagnozować rzeczywistość i realia zachodzące wśród badanych respondentów, badania zrealizowano metodą sondażu diagnostycznego. Zastosowano podstawowe

⁷ S. Zalewski, *Polityka bezpieczeństwa a edukacja obronna*, Warszawa 2001, s. 42.

⁸ Szerzej na ten temat pisze A. Kwiatkowski, *Kształtowanie świadomości obywateli na rzecz obronności i bezpieczeństwa regionu pomorskiego*, [w:] *Bezpieczeństwo, administracja i biznes w kontekście członkostwa w Unii Europejskiej*, red. B. Nogalski, J. Tomaszewski, Gdynia 2005, s. 353–372.

techniki to jest ankietę, rozmowę i wywiad. Przeprowadzono również analizę literatury przedmiotu dotyczącą: spraw obronności, bezpieczeństwa, postaw społecznych, politycznych i prac badawczych interesującego tematu. Choć przebadanej próby nie można uznać w pełni za reprezentatywną, to ze względu na dobór respondentów, ich znaczące funkcje w życiu społecznym, zawodowym, politycznym i wyrażane poglądy, należy uznać, że w przypadku *badania perspektywy poznawczej*, analizowana tu próba wydaje się być istotna.

Ankietowani studenci w 46% uzupełniają wiedzę społeczną, polityczną i zawodową. Niepokoi, że wiedzę w tym zakresie nie wzbogaca pozostały odsetek respondentów. Stosunkowo mała ich liczba (30%) swą wiedzę uzupełnia z prasy lokalnej, ogólnokrajowej oraz zawodowej. Przykre, że studenci nie widzą potrzeby czytania literatury, która odzwierciedla życie społeczno-polityczne w regionie oraz w kraju. Ten fakt niepokoi samych respondentów, co uwidacznia się w prowadzonych z nimi wywiadach.

Ponad połowa studentów (60%) wzbogaca swoją wiedzę społeczno-polityczną korzystając z mediów. Przyjmuje się, że ta metoda jest bardziej praktyczna niż czytelnicтво. Przeniesienie akcentów na komunikowanie się za pomocą mediów elektronicznych, a zwłaszcza wizualnych, stwarza studentom nowe możliwości ze sfery poznania, w tym także z zakresu bezpieczeństwa⁹. Jest to pozytywna konotacja.

Niepokoje zjawisko małej aktywności respondentów w życiu i działalności wszelkich organizacji (politycznych, społecznych, zawodowych, kulturalnych, charytatywnych itp.). Stąd wniosek, że w systemie kształcenia się, respondenci nie czują potrzeby przygotowania się do aktywnego działania w życiu zawodowym i uczestniczenia w budowie społeczeństwa obywatelskiego. Fakt, że tylko 45% respondentów wykazało aktywność w wyborach samorządowych i parlamentarnych dowodzić może, że obecny system edukacyjny nie wymusza na studiujących odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu kraju. Pozwala to wnioskować, że system nie formuje postaw i obrazu człowieka aktywnego, jednostki reagującej na wszelkie nieprawidłowości społeczno-polityczne, na występujące objawy zła. Prawie 2/3 badanych żywi przekonanie, że odróżnia dobro od zła. Jednak z prowadzonych z nimi rozmów wynika, że mają nadzieję, iż potrafią odróżnić, jakie są pozytywne, a jakie negatywne działania ludzi.

Interesującym jest fakt, że aż 90% badanej populacji ma krytyczny stosunek do patologii i do istniejących zagrożeń występujących w naszym kraju. Ciekawe, czy ten stosunek ma wyraz samokrytycyzmu do zagrożeń stwarzanych przez nich samych. Wydaje się, że ten krytycyzm w zasadzie odnosi się do jednostek oraz części naszego narodu. Pozytywnym akcentem jest fakt, że osobistą, bądź pośrednią reakcją na wszelkie przejawy zła i zagrożenia w formie interwencji lub zawiadomienia organów porządkowych deklaruje 60% badanej populacji.

Rozwiązywanie zbiorowych protestów przeciwko wszelkim przejawom niezgodnym z prawem i obowiązującymi normami społecznymi 85% ankietowanych studentów upatruje we wszelkich formach dialogu, głównie w relacjach pracodawca–pracownicy. Tylko 16% jest za ostateczną formą sprzeciwu, tj. strajkiem załogi np. przedsiębiorstwa.

⁹ Szerzej na ten temat pisze A. Kwiatkowski, *Media w systemie bezpieczeństwa*, [w:] *Człowiek i technika w systemach bezpieczeństwa i ochrony*, red. A. Ostrokowski et. al., Szczecin 2006, s. 182–186.

Z analizy rzeczywistości społeczno-politycznej w kraju, przeprowadzonej na podstawie ankiet i wywiadów wynika, że tylko 55% (a może aż 55%) ma świadomość występującego zjawiska nazywanego *chaosem wartości*. Z wywiadów przeprowadzonych z respondentami wynika, że ci nie w pełni rozumieją, co kryje się za pojęciem *chaos wartości* występującym u nas w kraju. Na pewno jest to wynikiem niezadawalającej edukacji społeczno-politycznej studentów, a także (lub może) brakiem zainteresowania tym zjawiskiem.

68% respondentów postrzega, że proces demokratyzacji w naszym kraju przebiega wolno i *akcyjnie*, z tym że trudno tu o granice między wolnym przebieganiem, a przebieganiem *akcyjnym*. Aż 20% nie potrafi ustosunkować się do złożoności tego procesu. Należy zatem zastanowić się nad tą przyczyną. Iskrzenie społeczno-polityczne w kraju, zmiany w nastrojach ludzi, kryzys wartości, to podstawowe hamulce w budowaniu demokracji i spokoju społecznego.

Bardzo interesujące są odpowiedzi badanych na pytania w ankiecie o praktyczne ich umiejętności w dziedzinie:

- kształcenia swej silnej woli (45% odpowiedzi tak),
- samodyscypliny (66%),
- samokontroli własnego postępowania (62%),
- wyrabiania w sobie obiektywnej oceny postępowania ludzi, grup, władz (60%),
- wyrabiania w sobie odpowiedzialności za własne złe postępowanie (48%).

Z powyższych wskaźników procentowych wynika, że studenci starali się przekonać badającego do problemu swej silnej woli, pracy nad sobą i posiadanych już obywatelskich umiejętności. Te wysokie odsetki świadczą o tym, że mamy tu do czynienia z *samochwalcstwem*. Tak wysoka samoocena nie koresponduje bowiem z wypowiedziami na temat wskaźników wzbogacania swojej wiedzy i kształtowania postaw we wszelkiego typu działaniach. Respondenci usiłowali udowodnić, że ich działania na rzecz dobra kraju wyrażają się w 65%. Stąd wynika, że 35% nie dostrzega swego udziału na rzecz społeczeństwa. Jest to przykra konotacja. To, że aż 15% studentów przyznało się do bierności społecznej i politycznej w kraju może świadczyć o nich pozytywnie. Ale nie takiej odwagi od nich oczekujemy.

W zdecydowanej większości, bo 98% ankietowanych uważa, że nie posiada dostatecznej wiedzy na temat zachowania się w sytuacji kryzysowej i w zagrożeniu. Ten wskaźnik jest porażający. By podnieść świadomość społeczno-polityczną oraz przygotować społeczeństwo do skutecznej walki z zagrożeniami, zdaniem badanych należy wdrożyć proces edukacyjny w dziedzinach, w których nie funkcjonuje. Tam należy upowszechnić odpowiednie programy kształcenia, nadać im cechy praktyczne, poprawić jakość i efektywność edukacji młodzieży i studentów, na przykład zatrudniając wykładowców ze specjalności obronność i bezpieczeństwo.

Respondenci zdecydowanie podkreślają, że w tym celu należy także do tego wykorzystać wszystkie instrumenty, jakie posiada państwo, m.in.:

- media (zapewniają komunikację społeczną, której celem jest stałe i dynamiczne kształtowanie, modyfikacja bądź zmiana wiedzy, postaw i zachowań, w kierunku zgodnym z wartościami i interesami oddziałujących na siebie podmiotów)¹⁰,

¹⁰ Szerzej na ten temat pisze J. Kardas, *Media w edukacji obronnej*, [w:] *Przygotowanie obronne społeczeństwa*, red. J. Kunikowski et al., Warszawa 2001, s. 195–207; J. Gołębiowski, *Rola mediów w zarządzaniu kryzysowym*, „Wiedza Obronna” 2002, nr 1, s. 48–71.

- policję,
- straż miejską,
- administrację rządową,
- administrację samorządową¹¹,
- zakłady pracy i instytucje,
- szkoły podstawowe, średnie i wyższe.

Dotychczasowa aktywność tych ogniw jest niezauważalna – stwierdza 95% badanych. Zastanawiające jest, że nie wymieniono tu rodziców. To oni są pierwszymi dawcami informacji, co zrobić, aby uniknąć zagrożenia. Nikt z ankietowanych nie napisał, że sam powinien szukać źródeł wiedzy o funkcjonowaniu w sytuacjach zagrożenia i meandrach w życiu społeczno-politycznym. Natomiast zarysowano obraz oczekiwania na podawanie biocom wiedzy na temat zachowań prospołecznych, kształtowania pozytywnego obrazu jednostki w systemie:

- edukacji od najmłodszych lat (w tym na zajęciach praktycznych),
- zdobywania wiedzy i umiejętności w organizacjach kształtujących dzielność, silną wolę, odpowiedzialność, np. Związek Harcerstwa Polskiego, Liga Obrony Kraju,
- uświadamiania przez spotkania z osobami kompetentnymi (choćby z przedstawicielami: policji, straży miejskiej, przedstawicielami Wydziałów Zarządzania Kryzysowego),
- organizacji pogadarek, dyskusji, prelekcji przez specjalistów tej dziedziny,
- zachęty i wsparcia od autorytetów,
- bezpłatnych informacji w prasie lokalnej,
- szkoleń w zakładach pracy i instytucjach w ramach godzin pracy,
- zdecydowanie większego zaangażowania w edukację proobronną i prospołeczną wszelkich mediów,
- rozbudowy monitoringu wizualnego,
- uświadomienia ludziom, że jeśli nie będą reagować, to zwiększy się liczba zagrożeń i przestępstw,
- informacji o realnych zagrożeniach w regionie,
- podniesienia warunków socjalno-bytowych i ekonomicznych (wówczas świadomość wzrośnie),
- zachęty do walki z zagrożeniami i do udziału w życiu społeczno-politycznym (warunek – oczyszczenie sceny politycznej ze *skazonych władz polityków*).

Zakończenie

Zmiany społeczno-polityczne, jakie nastąpiły w ostatnim czasie w Polsce i świecie zmuszają nas do podjęcia działań, które powinny spowodować dostosowanie *ciała i umysłu* społeczności regionu do nowych wyzwań, w tym do budowania społeczeństwa obywatelskiego, odpowiedzialnie traktującego sprawę bezpieczeństwa oraz w praktyce realizującego powinności na rzecz kraju.

¹¹ Szerzej na ten temat A. Kwiatkowski, *Udział samorządu wojewódzkiego w kształtowaniu obronności w regionie (na przykładzie województwa pomorskiego)*, Warszawa 2001.

Edukacja dla aktywności społecznej i dla bezpieczeństwa nie może stanowić oddzielnego systemu. Musi być trwałym elementem systemu edukacji narodowej – twierdzi Ryszard Stępień¹². O tym, że tak nie jest, świadczą wyniki próby badawczej. Zaprezentowane tu postawy badanych studentów są wynikiem tego, że żyjemy w czasach negatywnych mitów, braku przejrzystej strategii rozwoju, niedoskonałości edukacji, szkalowania autorytetów moralnych oraz narodowych, braku mądrych i odpowiedzialnych elit politycznych i zatracania tożsamości narodowej. Miejmy tego świadomość. Jej przewartościowanie i przeobrażenie naszej osobowości zależy od nas samych.

Bibliografia

- Gołębiowski J., *Systemy bezpieczeństwa w krajach zachodnich*, „Przegląd Obrony Cywilnej” 2002, nr 4.
- Grocki R., *Vademecum zagrożeń*, Warszawa 2003.
- Hejza A., *Edukacja dla bezpieczeństwa młodzieży w toku realizacji programu przysposobienie obronne*, „Biuletyn Informacyjny Towarzystwa Wiedzy Obronnej” 2000, R. V nr 1(17).
- Kardas J., *Media w edukacji obronnej*, [w:] *Przygotowanie obronne społeczeństwa*, red. J. Kunikowski i inni, Warszawa 2001.
- Kardas J., Loranty K., *Wybrane problemy bezpieczeństwa państwa w opiniach pracowników administracji publicznej*, Warszawa 2001.
- Kwiatkowski A., *Kształtowanie świadomości obywateli na rzecz obronności i bezpieczeństwa regionu pomorskiego*, [w:] *Bezpieczeństwo administracja i biznes w kontekście członkostwa w Unii Europejskiej*, red. B. Nogalski, J. Tomaszewski, Gdynia 2005.
- Kwiatkowski A., *Media w systemie bezpieczeństwa* [w:] *Człowiek i technika w systemie bezpieczeństwa i ochrony*, red. A. Ostrokólski i inni, Szczecin 2006.
- Kwiatkowski A., *Udział samorządu wojewódzkiego w kształtowaniu obronności w regionie (na przykładzie województwa pomorskiego)*, rozprawa doktorska, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2001.
- Rachoń J., *O popularyzację wiedzy*, „Pismo Pracowników i Studentów Politechniki Gdańskiej” 2008, nr 5(135).
- Sieńko J., Szlachcic B., *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa w dobie walki z terroryzmem*, Warszawa 2005.
- Stępień R., *Współczesne problemy edukacji obronnej*, [w:] *Przygotowanie obronne społeczeństwa*, red. J. Kunikowski i inni, Warszawa 2001.
- Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 16 z 1990 r., poz. 95 z późn. zm.).
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. Nr 91 z 1998 r., poz. 576 z późn. zm.).
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. Nr 91 z 1998 r., poz. 578 z późn. zm.).
- Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. Nr 16 z 1990 r., poz. 95 z późn. zm.).

¹² R. Stępień, *Współczesne problemy edukacji obronnej*, [w:] *Przygotowanie obronne społeczeństwa...*, s. 133.

Adam Kwiatkowski

Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o *stanie klęski żywiołowej* (Dz.U. Nr 62 z 2002 r. poz. 558).

Ustawa z 26 kwietnia 2007 r. o *zarządzaniu kryzysowym* (Dz.U. Nr 89 z 2007 r., poz. 590 z późn. zm.).

Zalewski S., *Polityka bezpieczeństwa a edukacja obronna*, Warszawa 2001.